

Др Светислав Мариновић, КАЗНЕНА ИСТОРИЈА ЦРНЕ ГОРЕ,
Подгорица 2007, 759 стр.

Између не тако бројних покушаја да се цјеловито и синтетички сагледа укупна прошлост Црне Горе или поједини њени сегменти, др Светиславу Свету Мариновићу несумњиво припада посебно мјесто када се ради о изучавању правне историје Црне Горе.

Након књига *Историја црногорске адвокатури* и, посебно, *Црногорско судство кроз историју*, која је изазвала велико занимање научне и стручне јавности, као смјели и поштовања достојни покушај научне синтезе историје црногорског судства, државе и судова - ево још једне која представља врло успјелу реализацију ауторове давнашње замисли да сачини кривичноправну историју Црне Горе, можда с разлогом назване - *Казнена историја Црне Горе*.

Она прати настанак и развој правне свијести и права, кривичног прије свега - обичајног и писаног, од њихових првих помена у историји црногорске државности, преко фрагмената и трагова црногорске правне прошлости до правних извора и споменика од најстаријих дукљанско-зетских времена па све до краја црногорске државне самосталности (1918).

Црногорско кривично (казнено) право је, као и држава, пролазило и прошло кроз различите периоде и раз-

војне фазе. Историја кривичног црногорског права може се мање-више, као облик правне свијести и културе уопште, пратити од настанка Дукље - Зете, црногорске државне претходнице, преко династије Војислављевића, партиципирања у држави Немањића, до Балшића и Црнојевића као самосталних господара, све док народ није стао своју државу називати Црном Гором. Њоме су послје одласка Ђурђа Црнојевића у Млетке, мада формално у оквиру Отоманског царства, управљали владике (митрополити), Општи црногорски и Главарски збор.

До 1697. на челу Црне Горе били су владике из разних црногорских племена, а од тада се она, осим епозоде са самозванцем Шћепаном Малим, стално налазила под управом владика и господара из куће Петровић-Његош, уз сарадњу и ривалство црногорских гувернадура, до Петра II. Посљедњи црногорски гувернадур Вуко Радоњић памти се и као први политички затвореник и емигрант у укупној и казненој историји Црне Горе. По њему је назван и први државни затвор - Гувернадурица.

Након државотворног прегнућа књаза Данила I, својеврсног препорода за владавине књаза/краља Николе, територијалног проширења државе,

задобијања градова, изласка на море, формалног признања државне независности - Црна Гора је имала изузетно развијен друштвени, привредни, културни и правни живот. На уређењу правног живота и његовој законској регулативи, учвршћивању државних темеља, осим црногорског суверена свој печат су оставили бројни интелектуалци на челу са професором словенских права др Валтазаром Божићем.

Међутим, на крају Првог свјетског рата Црна Гора је присаједињена Србији и на тај начин ушла у састав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, касније названом Краљевина Југославија, у којој није било мјеста, као равноправном субјекту, ни за Црну Гору ни за име црногорско. У авнојевској Југославији Црна Гора је постала република у оквиру федерације, а касније у Савезној Републици Југославији, па у државној заједници са Србијом она се налазила између сопственог опстанка и нестанка. Од 21. маја 2006. године Црна Гора је опет суверена, независна и међународно призната држава.

Др Светислав Мариновић управо прати историјски развитак кривичног права и правне свијести у Црној Гори. Он трага за њиховим почецима у црногорској историји, настојећи да идентификује кривичноправне феномене, трагове правних норми, обичајних и писаних, којима племе или држава настоје да заштите важеће вриједности и регулишу све сложеније међуљудске и друштвене односе. Од најстаријих времена постоји тежња да се заштите основне људске, друштвене и културне вриједности тако што се одређена понашања људи у заједници дефинишу као кривична дје-

ла која треба да буду санкционисана кажњавањем њихових извршилаца, а за свако кривично дјело слиједи одговарајућа казна.

Црногорско кривично или како др Мариновић воли да каже *казнено право* има своју историју. На простору данашње Црне Горе, која је прошла кроз своје различите развојне форме и фазе, док су неки њени дјелови били извјесно вријеме у саставу правних система других држава (Млетачке републике, Аустрије, Француске, Отоманске империје) - на снази је било више кривичних права.

Аутор не бјежи од чињенице да су понекад или задуго дјелови црногорске територије припадали другим државама него их, с правом, обрађује као дио општег правног наслеђа Црне Горе, иако неко вријеме нијесу припадали црногорском кривичноправном систему. Он изучава и тај "туђи" кодекс правних правила који је био, силом и историјским околностима, наметнут појединим дјеловима Црне Горе и црногорског народа.

Истина, Црна Гора у својој правој историји није задуго имала, све до *Стеге* кривично (казнено) писано право као систем правних прописа. Др С. Мариновић, да буде јасније, изучава историјски развитак ове гране права, какво је оно заиста било у одређеним периодима, његове правне и културне домете, фазе - али и недостатке. Наравно, аутор се користи не само сопственим искуствима и научним сазнањима него и релевантним историјско-правним изворима, литературом и архивском грађом. Он се у своме аналитичко-синтетичком уопштавању служи и резултатима других наука или сродних научних дисциплина. Међутим, наука о кри-

вичном праву има своје почетке у Црној Гори тек крајем 19. и почетком 20. вијека. У пракси кривично право своју афирмацију у Црној Гори стиче крајем владавине Николе I а зрелост након Другог свјетског рата. Теме из кривичноправне историје Црне Горе више су обрађиване изван Црне Горе него у њој самој. Осим појединачних текстова у часописима и зборницима радова, мањим студијама, уџбеницима, енциклопедистици или у ширим прегледима словенског, југословенског и српског права - нико се до сада тако цјеловито и подробно није бавио кривичноправном историјом Црне Горе, нити тако систематски и темељно, као др Светислав Мариновић.

Треба му одати признање за велико научно прегнуће, за истински подвиг, за научни подухват достојан дивљења да правну прошлост Црне Горе сагледа у цјелини, али и велику смјелост да посебно напише *Казнену историју Црне Горе*.

Аутор замашних синтеза “*Историја црногорске адвокатуре*”, “*Црногорско судство кроз историју*” и “*Казнена историја Црне Горе*” није се упуштао у интегрално истраживање правне мисли у Црној Гори, али јој је својим књигама дао значајан допринос. У овој монографији он као истраживач и историчар права сагледава узроке криминалитета у Црној Гори у једном врло широком распону, као индивидуалну и друштвену појаву и, уз то, основне постулате кривичног права.

Осим општих теоријских разматрања о кривичним феноменима, обичајним и писаним, и о основним феноменима кривичноправне праксе, др Мариновић посебну пажњу посвећује законодавству Црне Горе, законцима

који су регулисали ту правну област кроз црногорску историју. Указујући на црногорску специфичност, аутор упућује и на утицаје на правни систем Црне Горе, који су долазили са стране, из непосредног окружења или као општеприхваћене тековине европског права.

У Црној Гори су кривична дјела, упоредо, предвиђана и писаним законима и обичајним правом. Што је Црна Гора као држава била правно утемељенија, нарочито у доба Николе I, то је и кривични закон као законски пропис, који предвиђа кривично дјело и његову санкцију, бивао више инкорпориран у правни систем земље у каменим горама, који је био у саздању. Црногорски кривични законици садржавали су неопходне кривичноправне одредбе. Кодификација материјалног кривичног права спроведена је тек за владе Николе I Петровића Његоша.

У *Историји* се говори и о кривичном дјелу и његовом починиоцу. Оно је дефинисано као понашање човјека “које је законом предвиђено као кривично дјело” и које је противправно и противуствано. Извршилац кривичног дјела одговоран је за своје дјело, које је починио с умишљајем или без умишљаја. Поред класичних дјела, аутор разматра и друга кажњива понашања специфична за црногорски правни живот. Такође, он с посебном пажњом обрађује кривичне санкције, њихов историјат, као и мјере које се предузимају према појединцу због кривичног дјела које је починио. Осим казне за кривично дјело, у црногорском кривичноправном систему устаљује се и мјера сигурности као правни феномен. Такође, у књизи се наводе и друге врсте казни које су се

примјењивале у староцрногорском правном систему.

За разумијевање “Казнене историје Црне Горе” потребно је схватити и организацију научне структуре саме књиге. Она је структурирана у четири главна дијела који су, опет, подијелени на одјелке и главе.

Први дио *Историје* посвећен је обичајном кривичном праву. Разматрајући у вези са тим опште ставове, сучељавајући обичај и морал, али наводећи и специфичности црногорских обичаја и морала, аутор истиче обичај као извор кривичног права. У другом одјелку, од четири колико их садржи први дио, др Мариновић прати генезу кривичног права у неколико глава. У трећем одјелку аутор је нарочиту пажњу посветио правним споменицима црногорске прошлости. Засебно је обрађено кривично право у средњовјековним градовима Котору и Будви, који су били подложни неколиким државама али су успијевали да сачувају своју аутономију и комунално уређење, с посебним освртом на структуру власти, на кривична дјела и казне, судску надлежност, судску процедуру и судство уопште.

Посебно мјесто и значај писац *Историје* даје првом, познатом, писаном црногорском правном споменику *Стеги*. Такође, с посебном пажњом и ријетком аналитичношћу обрађени су и други законици који су незаобилазни у изучавању кривичноправне црногорске повјеснице: *Законик Петра I*, *Закони отачаства* (Петар II), *Законик књаза Данила и Кривични законик за Књажевину Црну Гору*. Аутор врло убједљиво и аргументовано, с дубоким понирањем у кривичноправну суштину, говори о приликама у којима су доношени, њиховој правној

физиономији, о кривичним дјелима и казнама које прописују, њиховом садржају и примјени.

Детаљно, с више аспеката, обрађен је *Кривични законик за књажевину Црну Гору*. Након врло луцидних а научно утемељених напомена, др С. Мариновић даје систематику *Законика*, његове основне одлике и опште одредбе. Посебно је интонирано кажњавање злочина, престапа и прекршаја.

Казне су обрађене у другом дијелу књиге: *смртна, каменовање, вјешање, одсијецање главе и стријељање*.

Међу казне које су се примјењивале скоро током цијеле црногорске историје спада *прогонство*. Мариновић се врло аналитички бави овим правним феноменом. Он промишља његову моралну и правну суштину уопште и, посебно, у Црној Гори, наводећи *личење* као унутрашње прогонство а *право утока* као његову негацију.

Обрађене су тјелесне казне, прије свега *шибикање* и *одсијецање носа*.

Цијела једна глава, четврта, посвећена је институту *затвора* у Црној Гори, његовом историјату и значају у правној историји и традицији, у правној пракси која је стално еволуирала. Засебно је обрађена *казна затвора* у 20. вијеку. Посебан осврт је направљен на *лишење слободе* у доба књаза Николе.

Трећи дио овога моћнога текста посвећен је кривичним дјелима у црногорској правној повијести. Писац *Историје* анализира условљеност криминалитета у прошлости Црне Горе, посебно истичући неке црногорске специфичности у том контексту, као што су: *четовање, хајдучија и гусарење*. У истом склопу расправља се

о црногорским *ускоцима* и *разбојницима* и, нарочито о *крвној освети*, као древном правном институту, која је за племена била врло погубна доводећи их до ивице биолошког истребљења.

И *двобој* као феномен црногорског кривичног права је, такође, солидно обрађен у овој изузетној студији.

У трећем одјељку трећег дијела *“Казнене историје Црне Горе”* ријеч је о индивидуалним кривичним дјелима. У томе контексту посебно је третирана *издаја* као кривично дјело, које је у Црној Гори одвајкада имало посебну тежину, као један од највећих злочина.

У оквиру монографске обраде казнене историје Црне Горе овај се неуморни истраживач, правни аналитичар и мислилац, посебно бави *убиством* као кривичним дјелом, које је, као и издаја, у Црној Гори имало посебан третман а његова санкција вишеструк значај.

Међу појединачним кривичним дјелима истакнуто мјесто у студији заузима *крађа*.

Посебно занимање истраживача др С. Мариновића привукла је *отмица* као кривичноправни феномен. Он настоји да проникне у узроке настанка отмице као кривичног дјела уопште и, посебно, појаву *отмице жена* у Црној Гори, која у стара времена није била ријетка.

Посебна глава у овом дијелу књиге поклоњена је вербалним деликтима и

увредљивим понашањима санкционисаним као кривична дјела. Настојећи да проникне у суштину и овог правног феномена, аутор разликује *увреду* и *клевету* и апострофира њихово мјесто и третман у *Кривичном закону* за *Књажевину Црну Гору* (1906).

Кроз општа разматрања и оцјене, анализирана су и остала кривична дјела. Између осталих издвојена су: *срамоћење судија*, *силовање*, *нереди на пазарима*, *позиви на покољ* и *зеленашење*.

У посљедњем, четвртном дијелу студије анализирани су феномени *амнестије* и *помиловања* у кривичноправној историји Црне Горе.

Структурно-садржајни склоп Мариновићеве студије показује да је аутору пошло за руком да у замашној монографској обради кривичноправне историје Црне Горе обухвати све, или готово све, разнородне кривичноправне феномене и облике њиховог санкционисања.

Аутор је врло мудро поступио не улазећи у вртлог различитих приступа правној историји Црне Горе. Напротив, он настоји да их превлада једним вишим односом, афирмишући своје мишљење и снажну интуицију.

Импесионира интелектуална дубина ове књиге и снага текста, ауторово понирање у суштину проблематике која је предмет његовог научног дискурса.

Маријан Машио Миљић